

Mål C-283/21

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande i enlighet med artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

4 maj 2021

Domstol som begär förhandsavgörande:

Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Tyskland)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

23 april 2021

Klagande:

VA

Motpart:

Deutsche Rentenversicherung Bund

Saken i det nationella målet

Samordning av de sociala trygghetssystemen – Pensionslagstiftning – Förordning (EG) nr 987/2009 – Artikel 44.2 – Beaktande av perioder för vård av barn – Villkor – Anställning eller verksamhet som egenföretagare

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

Tolkning av unionsrätten, artikel 267 FEUF

Frågor som har hänskjutits för förhandsavgörande

- 1) Beaktas en period för vård av barn i den mening som avses i artikel 44.2 i förordning (EG) nr 987/2009 enligt lagstiftningen i Nederländerna – som är behörig medlemsstat enligt avdelning II i grundförordningen (förordning (EG) nr 883/2004) – genom att perioden för vård av barn i Nederländerna, i form av en ren bosättningsperiod, ger rätt till ålderspension?

För det fall att den första frågan besvaras nekande:

- 2) Ska artikel 44.2 i förordning (EG) nr 987/2009 – som en följd av EU-domstolens dom av den 23 november 2000, *Elsen* (mål C-135/99 [EU:C:2000:647]), och dom av den 19 juli 2012, *Reichel-Albert* (mål C-522/10, EU:C:2012:475) – ges en extensiv tolkning, så att den behöriga medlemsstaten ska beakta en period för vård av barn även i ett fall där personen som vårdat barnet, i enlighet med pensionssystemet i den medlemsstaten, har fullgjort pensionsgrundande perioder före och efter denna vårdperiod till följd av utbildning eller anställning, men inte betalade avgifter till detta system omedelbart före eller efter vården av barnet?

Anförda unionsbestämmelser

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF), artikel 21 första stycket

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, särskilt artiklarna 5 och 11

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 987/2009 av den 16 september 2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, artikel 44

Anförda nationella bestämmelser

Sozialgesetzbuch (SGB) Sechstes Buch (VI) (den tyska socialförsäkringslagen, bok 6) (nedan kallad SGB VI), 56 § styckena 1, 3 och 5, samt 57 och 249 §§

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och förfarandet i det nationella målet

- 1 Klaganden, VA, som är tysk medborgare född år 1958 i Aachen, Tyskland, bodde under åren 1975–2010 i Vaals, som är en förort till Aachen men ligger i Nederländerna. Hon gick i skolan i Aachen, fullgjorde där den praktik som krävs för att bli antagen till yrkesutbildningen i socialpedagogik i Aachen, och utbildade sig där till statligt erkänd förskollärare. Den 1 augusti 1978 påbörjade hon ett års yrkespraktik på en förskola (så kallat prävoår). I vanliga fall äger detta prävoår rum inom ramen för en anställning som omfattas av obligatorisk försäkring. Eftersom det inte fanns tillräckligt många praktikplatser genomgick VA emellertid yrkespraktik som var obetald och således inte omfattades av obligatorisk pensionsförsäkring. Efter att med framgång ha avslutat utbildningen till statligt erkänd förskollärare fick hon under 1979/80 behörighet till yrkeshögskola (examen från yrkesinriktat gymnasium). Därefter hade hon inte någon anställning som omfattades av obligatorisk försäkring inom ramen för det yrke som hon utbildat sig till. Eftersom hon var bosatt i Nederländerna kunde

arbetsförmedlingen i Tyskland inte förmedla några anställningar åt henne. I Nederländerna kunde hon inte arbeta som förskollärare, eftersom hon hade utbildat sig i Tyskland.

- 2 VA och hennes make, som är intervenient, har två barn som de gemensamt har uppfostrat i Vaals. På grund av makens yrkesverksamhet var det VA som till övervägande del tog hand om barnen. Båda barnen gick utan undantag i skolan i Aachen, särskilt också åren 1986–1999. Från september 1993 till augusti 1995 drev VA en butik för barnartiklar i Aachen som egenföretagare. Hon betalade inte in någon avgift till det tyska pensionssystemet för denna verksamhet. Från april 1999 till oktober 2012 hade VA en anställning av ringa omfattning i Tyskland, vilken inte omfattades av obligatorisk försäkring. Den 1 februari 2010 flyttade hon från Vaals till Aachen. Från oktober 2012 hade hon en anställning i Tyskland som omfattades av obligatorisk försäkring. Hon har aldrig yrkesarbetat i Nederländerna. Såväl före som efter det att barnen föddes hade hennes make kontinuerligt anställning i Tyskland som omfattades av obligatorisk försäkring.
- 3 Enbart på grundval av bosättningsperioderna i Nederländerna från den 13 februari 1975 (då hon fyllde 17 år) till och med den 1 februari 2010 har VA enligt nederländsk lagstiftning rätt till nederländsk allmän pension (AOW) som en statlig pensionsförmån.
- 4 Efter ansökan från VA fastställde motparten, Deutsche Rentenversicherung Bund (den tyska pensionsförsäkringsmyndigheten), i egenskap av behörig tysk pensionsförsäkringsinstitution uppgifterna i VA:s försäkringshistorik fram till den 31 december 2007 med bindande verkan (så kallat erkännande) (Vormerkung). Deutsche Rentenversicherung Bund beaktade inte perioden från den 15 november 1986 till den 31 mars 1999 som period för vård av barn (Kindererziehungszeit) eller tid som ska beaktas på grund av vård av barn (Berücksichtigungszeit), eftersom VA vårdade sina barn i en annan EU-medlemsstat under denna period, nämligen i Nederländerna, och inte var anställd eller bedrev verksamhet som egenföretagare i Tyskland när vårdnaden om barnen påbörjades. Perioden från den 1 april 1999 till den 1 juni 1999 erkände Deutsche Rentenversicherung Bund som tid som ska beaktas på grund av vård av barn när det gällde dottern, eftersom VA hade en anställning av ringa omfattning i Tyskland under denna period (beslut av den 1 september 2014 och omprövningsbeslut av den 12 augusti 2015).
- 5 Sozialgericht Aachen avslag talan mot det uteblivna erkännandet av perioden från den 15 november 1986 till den 31 mars 1999 som period för vård av barn eller tid som ska beaktas på grund av vård av barn. Att erkänna vården av barn i Nederländerna kom enligt Deutsche Rentenversicherung Bund inte i fråga enligt tysk rätt. Det var inte möjligt att likställa perioder för vård av barn på grundval av artikel 44.2 i förordning nr 987/2009, eftersom VA då hennes barn föddes eller omedelbart dessförinnan varken var anställd eller bedrev verksamhet som egenföretagare i Tyskland, det vill säga enligt tysk rätt, och inte hade betalat in avgift till det tyska lagstadgade pensionssystemet på grundval av anställning eller

verksamhet som egenföretagare. Den omständigheten att VA fullgjort (bosättnings-)perioder i det nederländska pensionssystemet visade däremot att hon hade nära anknytning till det nederländska socialförsäkringssystemet. Det fanns inte heller några luckor i pensionstäckningen. Att tillgodoräkna pensionsgrundande perioder dubbelt var inte meningen och syftet med den europeiska sociallagstiftningen om samordning (dom av den 27 oktober 2016).

- 6 I sitt överklagande förklarade VA att hon visserligen hade bott i Nederländerna, men att centrum för hennes intressen – inbegripet vården och omhändertagandet av hennes barn – var Tyskland. Hon missgynnas därför godtyckligt i förhållande till en mor som också har vårdat sina barn utomlands nära gränsen, men i åtminstone en månad före eller under vården har haft en anställning i Förbundsrepubliken Tyskland som omfattats av obligatorisk socialförsäkring, eller är gift med en man som haft en anställning som omfattats av obligatorisk försäkring i Tyskland under perioderna för vård av barn i utlandet, där de var bosatta. Det är inte rätt att göra åtskillnad beroende på om den förälder som vårdar barnet har tillräcklig anknytning till Förbundsrepubliken Tysklands pensionsförsäkringssystem på grundval av en verksamhet eller genom makens anställning i Tyskland som omfattas av obligatorisk socialförsäkring. Det sker ingen dubbel tillgodoräkning, eftersom en pension som betalas ut av Nederländerna för perioder under vilka likartad rätt till pension gäller i Tyskland beaktas.
- 7 Under överklagandeförfarandet beviljade Deutsche Rentenversicherung Bund VA invaliditetspension på 109,14 euro i månaden från och med den 1 mars 2018 (beslut av den 18 februari 2019). Om de omtvistade perioderna för vård av barn och tiden som ska beaktas på grund av vård av barn, vilka hittills inte beaktats, räknades in skulle denna pension utgå med ett belopp på 349,02 euro i månaden.
- 8 Sociale Verzekeringsbank (SVB) (socialförsäkringsmyndigheten) i Nederländerna meddelade i en upplysning om förmåner av den 20 augusti 2019 att VA hade intjänat en förmån på 70 procent enligt den nederländska lagen om förmåner på grundval av sina bosättningsperioder. Om perioder för vård av barn enligt det tyska lagstadgade pensionssystemet beaktades skulle den nederländska pensionsförmånen reduceras med 10 procent.

Kortfattad redogörelse för skälen till att förhandsavgörande begärs

- 9 Enligt tysk lagstiftning föreligger ingen rätt till högre pension på grund av invaliditet från och med den 1 mars 2018 genom tillgodoräkning av perioder för vård av barn och tid som ska beaktas enligt 56 och 57 §§ SGB VI. Den omständigheten att Deutsche Rentenversicherung Bund i beslutet av den 18 februari 2019 inte tillgodoräknade de omtvistade perioderna för vård av barn vid beräkningen av pensionen kan inte bestridas enbart med stöd av nationell rätt. VA uppfyller visserligen kraven enligt 56 § stycke 1 andra meningen leden 1 och 3 SGB VI, eftersom hon anses ha ansvarat för vårdsnaden och inte är förhindrad att

tillgodoräkna sig tiden av andra skäl. Perioderna kan dock inte tillgodoräknas (enbart) av den anledningen att vårdnaden varken ägt rum i Förbundsrepubliken Tyskland eller kan likställs med sådan vårdnad i Tyskland (56 § stycke 1 andra meningen led 2 jämförd med led 3 SGB VI).

- 10 Perioderna kan enligt 56 § stycke 3 första meningen SGB VI inte tillgodoräknas, eftersom vården av VA:s båda barn inte ägde rum i Tyskland. Ett tillgodoräknande enligt 56 § stycke 3 andra meningen SGB VI kommer inte heller i fråga, eftersom den förälder som vårdar barnet måste ha vistats stadigvarande med detta i utlandet under vårdnadstiden eller omedelbart innan barnet föddes och ha fullgjort perioder med obligatorisk avgift på grundval av en anställning eller verksamhet som egenföretagare som utövats där – det vill säga utomlands. Så förhåller det sig inte i det nu aktuella fallet. Ett tillgodoräknande enligt 56 § stycke 3 tredje meningen SGB VI är inte möjligt. Enligt denna bestämmelse krävs det att VA:s make fullgjort perioder med obligatorisk avgift i det tyska pensionssystemet på grundval av verksamhet utomlands under gemensam vistelse utomlands. Så är inte fallet.
- 11 Eftersom en period för vård av barn enligt 56 § SGB VI inte ska tillgodoräknas erkänns inte heller tid som ska beaktas på grund av vård av barn i den mening som avses i 57 § SGB VI. Om VA hade bedrivit verksamhet som egenföretagare i mer än ringa omfattning i Tyskland från september 1993 till augusti 1995 kan tid som ska beaktas på grund av vård av barn inte erkännas, eftersom det för detta krävs att obligatorisk avgift har betalats, 57 § andra meningen SGB VI.
- 12 Utgången i målet beror på om VA:s perioder för vård av barn och den tid som kan beaktas på grund av vård av barn kan grundas på en extensiv tolkning av artikel 44.2 i förordning nr 987/2009, mot bakgrund av EU-domstolens tidigare praxis beträffande perioder för vård av barn (i Tyskland).
- 13 I det nu aktuella fallet är artikel 44 i förordning nr 987/2009 tillämplig i sak, eftersom den innehåller en särskild bestämmelse om likställande av perioder vid vård av barn utomlands. Eftersom VA, som bodde i Nederländerna med sina barn under den aktuella tiden, inte omfattas av artikel 11.3 a–d i förordning nr 883/2004 är Nederländerna ”behörig medlemsstat” enligt artikel 11.3 e i denna förordning. Om Nederländerna inte beaktar perioder för vård av barn är Förbundsrepubliken Tyskland behörig. Det har således (först och främst) betydelse för utgången i målet huruvida perioder för vård av barn i den mening som avses i nämnda bestämmelse ”inte beaktas” i den mening som avses i sistnämnda bestämmelse.
- 14 Enligt artikel 44.1 i förordning nr 987/2009 omfattar begreppet ”period för vård av barn” perioder som enligt en medlemsstats lagstiftning tillgodoräknas eller ger ett tillägg till en pension uttryckligen på grund av att en person har haft vård om ett barn, oavsett vilken metod som används för att beräkna perioderna och oavsett om de intjänas under vårdtiden eller erkänns retroaktivt. Det ska följaktligen finnas antingen ett uttryckligt tillgodoräknande eller ett tillägg till en pension just

på grund av vården av barn som en omständighet som ger rätt till pension, det måste följaktligen finnas ett samband med vissa perioder med vård av barn. Det är nödvändigt att perioder med vård av barn tillgodoräknas som sådana och/eller att (mer omfattande) rätt till förmåner föreskrivs enbart på grundval av vården av barn. Huruvida dessa perioder faktiskt tillgodoräknas i det konkreta fallet saknar betydelse. Av betydelse är endast att medlemsstatens lagstiftning föreskriver att perioder för vård av barn i princip ska beaktas vid bedömningen av den berörda situation vad avser pensionsrättigheter (se, för ett liknande resonemang, förslag till avgörande av generaladvokaten Jääskinen av den 1 mars 2012 i målet Reichel-Albert, C-522/10, EU:C:2012:114, punkt 67).

- 15 Enligt det nederländska pensionssystemet tillgodoräknas perioder för vård av barn inte uttryckligen som sådana. De ger inte heller rätt till tillägg och påverkar inte i övrigt rätten till förmåner i den mening som avses i artikel 44.2 i förordning nr 987/2009. Den nederländska statliga pensionen enligt Algemene Ouderdomswet (lagen om allmän pensionsförsäkring) (nedan kallad AOW) grundas enbart på perioder av bosättning eller arbete i Nederländerna. Varje invånare tjänar varje år då han eller hon bor eller arbetar i Nederländerna in 2 procent av full pension enligt AOW. Den som har varit försäkrad enligt AOW i 50 år har rätt till full pension enligt AOW. Eftersom VA har bott i Nederländerna i nästan 35 år har hon följaktligen rätt till pension enligt AOW på cirka 70 procent. Var och en som har fullgjort de perioder av bosättning eller arbete i Nederländerna som krävs och uppnått den lagstadgade pensionsåldern har rätt till pension enligt AOW. Eftersom enbart de perioder med bosättning eller arbete som har fullgjorts i Nederländerna avgör den statliga pensionen, och inte perioder för vård av barn som en omständighet som är relevant för pensionen, anser Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen att perioder för vård av barn i den mening som avses i artikel 44.1 och 44.2 i förordning nr 987/2009 ”inte beaktas”.
- 16 Om domstolen besvarar den första tolkningsfrågan nekande kommer Förbundsrepubliken Tyskland, i egenskap av medlemsstat vars lagstiftning var tillämplig på den berörda personen enligt avdelning II i förordning nr 883/2004 att vara behörig, i enlighet med artikel 44.2 i förordning nr 987/2009. Omständigheterna i artikel 44.2 är inte uteslutna enligt artikel 44.3 i VA:s fall, eftersom VA varken har haft anställning eller bedrivit verksamhet som egenföretagare i Nederländerna.
- 17 Villkoren för att tillämpa artikel 44.2 i förordning nr 987/2009 är inte uppfyllda enligt bestämmelsens ordalydelse. Enligt denna bestämmelse krävs det att VA var anställd eller bedrev verksamhet som egenföretagare vid den tidpunkt från vilken perioden för vård av barnet i fråga skulle beaktas (det vill säga när hennes båda barn föddes) enligt de tyska bestämmelserna. Så förhåller det sig inte i det nu aktuella fallet. Den hänskjutande domstolen anser, mot bakgrund av EU-domstolens tidigare praxis, att det bör kunna komma i fråga att tolka artikel 44.2 i förordning nr 987/2009 utöver dess ordalydelse och också tillämpa denna bestämmelse på situationer där den försäkrade visserligen inte var anställd med lön eller bedrev betald verksamhet som egenföretagare innan barnen föddes, men

istället hade en anställning utan lön som inte omfattades av obligatorisk försäkring innan barnet föddes och bedrev verksamhet som egenföretagare som inte omfattades av obligatorisk försäkring sedan barnet fötts. Det måste avgöras huruvida även dessa omständigheter räcker för att dra slutsatsen att det finns ett tillräckligt samband mellan perioder för vård av barn och försäkringsperioder i det tyska pensionssystemet – i den mening som avses i EU-domstolens tidigare praxis.

- 18 Enligt den hänskjutande domstolens uppfattning ligger det mot bakgrund av artikel 21 FEUF nära till hands att göra en sådan extensiv tolkning av EU-domstolens tidigare praxis (domstolens dom av den 19 juli 2012, Reichel-Alber, C-522/10, EU:C:2012:475, punkterna 35 och 45).
- 19 Om man jämför de fall som domstolen tidigare har avgjort med det nu aktuella fallet är den avgörande skillnaden den att VA inte hade någon anställning överhuvudtaget i Förbundsrepubliken Tyskland som omfattades av obligatorisk försäkring innan hon flyttade till utlandet och i synnerhet innan barnen föddes, utan där endast fullgjorde pensionsgrundande perioder med utbildning som ska beaktas (så kallade tillgodoräkningsbara perioder) (Anrechnungszeit) och till att börja med inte yrkesarbetade under flera år efter födseln. Det tycks dock föreligga omständigheter som talar för att det finns ett tillräckligt samband mellan vårdnadsperioder och försäkringsperioder också i det nu aktuella fallet.
- 20 Den omständigheten att VA:s hela yrkeskarriär endast har varit inriktad på Förbundsrepubliken Tyskland talar för ett sådant samband. VA gick uteslutande i skolan i Tyskland och genomgick där en utbildning till statligt erkänd förskollärare. Motsvarande tillgodoräkningsbara perioder på grund av (yrkes-)högskoleutbildning har också angetts i hennes försäkringshistorik. Det provår som VA fullgjorde åren 1978/79 skulle hon i normala fall ha genomgått med betald lön, och det skulle därmed ha omfattats av obligatorisk försäkring. Det var (tillfälligtvis) oavlönat och omfattades således inte av obligatorisk försäkring enbart av den anledningen att det fanns fler sökande än tjänster för blivande förskollärare. I Nederländerna fick VA ingen anställning, eftersom hon inte hade den utbildning som krävs där. I Tyskland kunde hon inte börja arbeta eftersom hon hänvisades till bosättningslandet (Nederländerna) när det gällde arbetsförmedling. Även VA:s övriga liv var huvudsakligen inriktat på rättssystemet, det ekonomiska systemet och det sociala systemet i Tyskland. Hennes barn gick i skolan i Tyskland, varför en del av barnens fostran också ägde rum i Tyskland. Innan och efter det att deras gemensamma barn hade fötts hade hennes make en anställning som uteslutande omfattades av den obligatoriska försäkringen i Tyskland. VA var själv aldrig anställd eller verksam som egenföretagare i Nederländerna med obligatorisk försäkring. Däremot bedrev hon verksamhet som egenföretagare i Tyskland som inte omfattades av obligatorisk försäkring från september 1993 till augusti 1995. Från april 1999 till oktober 2012 hade hon en anställning av ringa omfattning som inte omfattades av obligatorisk försäkring, och från oktober 2012 var hon anställd. Den hänskjutande domstolen är medveten om att VA – till skillnad från nämnda fall som EU-domstolen tidigare

har avgjort – inte endast tillfälligt flyttade till en annan medlemsstat, utan har bott där permanent. Den hänskjutande domstolen anser emellertid att denna skillnad saknar betydelse. Det som är avgörande är i stället att VA:s karriär visar att hon uteslutande har integrerats i arbets- och yrkeslivet i Förbundsrepubliken Tyskland. Den hänskjutande domstolen anser att det skulle strida mot unionsmedborgarnas fria rörlighet enligt artikel 21 FEUF om perioderna för vård av barn och den tid som ska beaktas på grund av vård av barn inte beaktades enbart av den anledningen att VA bosatt sig på nederländskt territorium några hundra meter utanför Aachens stadsgräns, det vill säga tyska gränsen.

- 21 Den hänskjutande domstolen anser att det finns mycket som talar för att prövoåret, som VA endast tillfälligtvis genomgick utan ersättning – och som således inte omfattades av obligatorisk försäkring – innan barnen föddes, och hennes verksamhet som egenföretagare som inte omfattades av obligatorisk försäkring, samt den anställning av ringa omfattning som inte omfattades av obligatorisk försäkring och som Deutsche Rentenversicherung Bund beaktade räcker för att det ska anses finnas tillräcklig anknytning till det tyska pensionssystemet. Parallella bosättningsperioder i Nederländerna och perioder för vård av barn i Tyskland beaktas inte dubbelt (se även skäl 12 i förordning nr 883/2004, enligt vilket det ska undvikas att förmåner av samma slag sammanträffar för samma period). Om perioder för vård av barn beaktas enligt tysk pensionslagstiftning reduceras VA:s ålderspension i Nederländerna i motsvarande grad.